

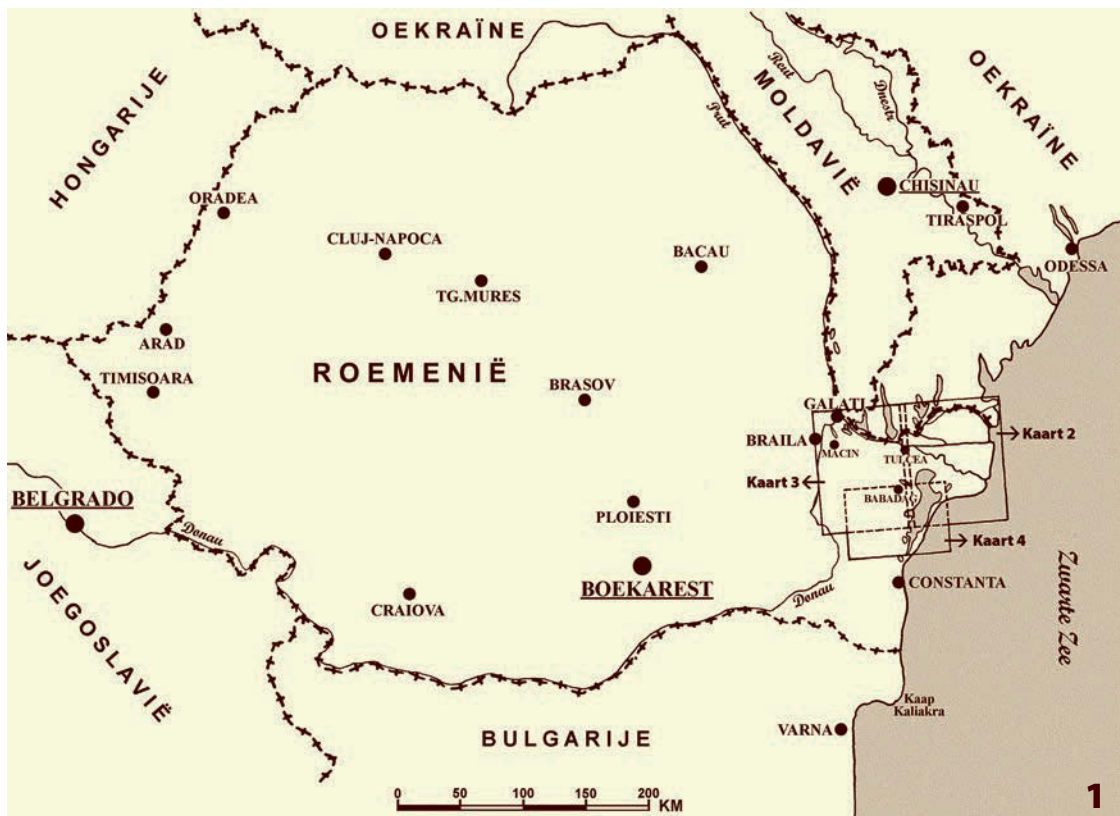
Amfibieën en reptielen in de
Donaudelta

*Jan Van der Voort
Antoon Wolfsstraat 24 bus 1
2900 Schoten
België*

*Tel.: +32.(0)3.658.38.79
e-mail: jan.vandervoort@tijd.com
Foto's van de auteur*

(Roemenië), 29 april t/m 4 mei 2003

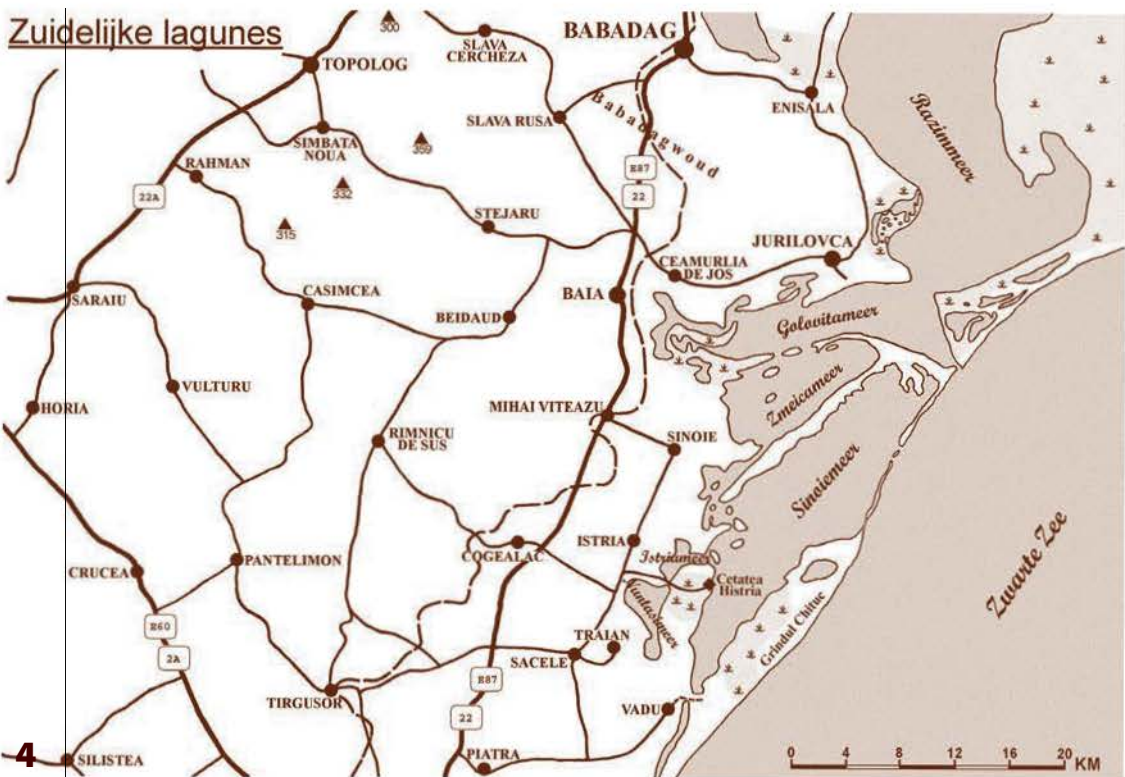
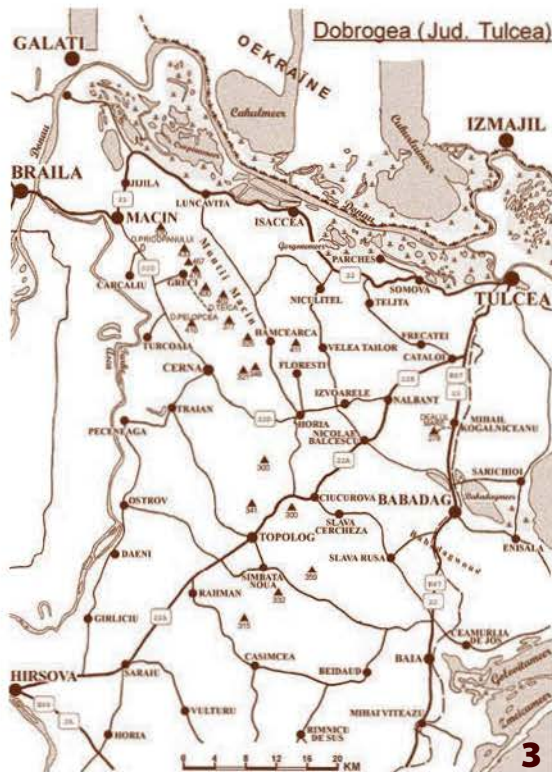
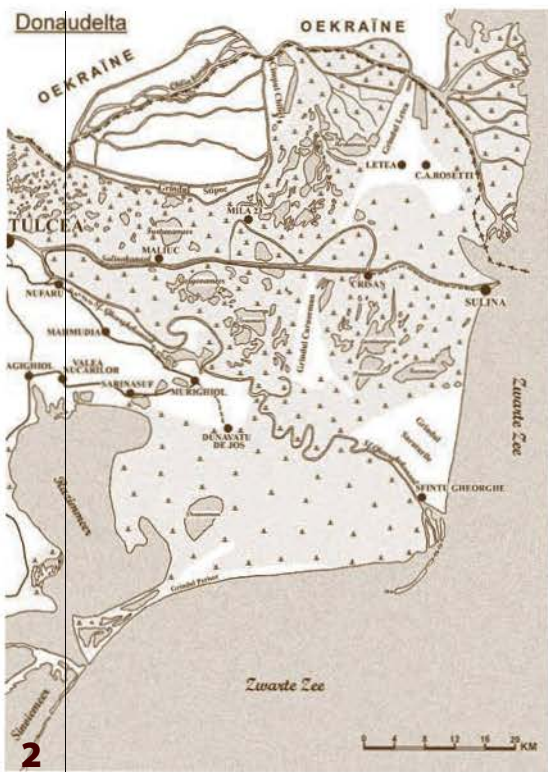

De Donaudelta... Een reisbestemming die bij de meeste natuurliefhebbers een bijna mythische bijklank kent, een van de meest “exotische” bestemmingen van het oude continent. Niet onterecht, want het gebied is groter dan alle andere bekende wetlands van Europa (Camargue, Coto Doñana en Evrosdelta inclus) bij elkaar, met evenredige aantallen broedende reigers, ibissen, pelikanen, eenden en andere watervogels. Ook op herpetologisch vlak is het een bijzonder interessante streek, met een paar Westaziatische soorten die hier langs de Zwarte Zee even in Europa komen kijken, en ook enkele heuse Donau-endemen.

Toch wordt Roemenië niet meteen overspoeld door Westerse ecotoeristen. De schaduw van het Ceauscuregime, de (vaak onterechte) bedenkelijke Roemeense reputatie op gebied van veiligheid en het taalprobleem zullen hier wel niet vreemd aan zijn en waren ook voor mij een barrière om op eigen houtje een reis te organiseren. Toen de bestemming in de Eco Tourist Services reisbrochure van 2002 opdook, was de beslissing al snel genomen: ik had goede herinneringen aan de Algarvereis '97 en ook het prijskaartje (circa duizend euro voor acht dagen “all-in”) was niet onoverkomelijk.

Weersomstandigheden

29 april:	Zonnig tot licht bewolkt, zwoel met in de late namiddag onweersneigingen; max 21°C; 2-3 B.
30 april:	Licht bewolkt met brede opklaringen; max 20°C; 2-3 B uit ZO.
1 mei:	Voormiddag : bewolkt en mistig; max 12°C; 1-2 B. Namiddag : zeer zonnig; max 22°C; 1-2 B.
2 mei:	Zeer zonnig; max 25°C; 1-2 B, later 2-3 B.
3 mei:	Zeer zonnig; max 25°C; 1-2 B.
4 mei :	Zonnig, af en toe licht bewolkt; max 21°C; 2-3 B.

Roemenië is naar Europese maatstaven een vrij groot land, met 237.500 km² bijna acht keer zo groot als België. Het telt ongeveer 22.500.000 inwoners en is dus veel minder dichtbevolkt. Het land is bestuurlijk ingedeeld in 40 districten (judete) en acht op historische basis afgebakende provincies, waarvan Transsylvania (Dracula) en Dobrogea het bekendst in het oor klinken. Tijdens onze reis bezochten we hoofdzakelijk de Judetul Tulcea en een klein stukje van de Judetul Contanta. Beide districten liggen in de Dobrogea.

Ibis tours, onze Roemeense touroperator, had ons verblijf in twee delen opgedeeld: een eerste deel met drie overnachtingen in Hotel Europolis in Tulcea en vervolgens een verblijf met drie overnachtingen op een hotelboot in de eigenlijke delta. Tijdens het eerste deel maakten we uitstappen met een kleine bus (ongeveer twintig personen) naar gebieden buiten de eigenlijke delta. Het waren drie lange dagen, omdat we 's morgens vrij vroeg moesten vertrekken (vóór 8.00 uur) om de meestal wat langere verplaatsingen te kunnen overbruggen. Wanneer je dan ook nog het maximum uit je dag wilt halen, zit je 's avonds vaak pas na negenen aan tafel. Gelukkig werden we voor

de lunch telkens vergast op een uitgebreide picknick ten velde. Tijdens het tweede deel ging het er wat relaxer aan toe, omdat we ons reeds midden in de delta bevonden. We gebruikten de meest uiteenlopende vervoermiddelen: de eigenlijke hotelboot (een grote platbodem met beneden kleine kajuitjes voor twintig passagiers en een luxueuze bovenbouw met bar-restaurant en een buitenterras, voortgetrokken door een sleepboot), verder een kleinere motorboot voor de tochten langs de meren en smalle kanaaltjes en zelfs een tractor met boerenkar voor de uitstap op de grindul Letea.

Gedurende de hele reis werden we begeleid door twee Roemeense gidsen en het moet gezegd dat we hier wel mee boften. Zsolt Török is als herpetoloog verbonden aan het Instituut voor de Studie en Bescherming van de Donaudelta en dé grote autoriteit op het gebied van de plaatselijke herpetofauna. Eugen Petrescu was gedurende twintig jaar leraar in Maliuc en sedert 1996 de Conservation Officer van de Royal Society for the Protection of Birds. Beiden kennen het gebied als hun broekzak en wisten tal van schitterende soorten als op commando te voorschijn te toveren. Samen met Ruud Wolterman, de

Steppehagedis (*Eremias arguta*)

Donaukamsalamander (*Triturus dobrogicus*)

Nederlandse reisbegeleider die elke dag de grootste gemene deler van de groepswensen in een dagprogramma goot, vormden ze een geweldig team. Ten bewijze hiervan de waarnemingslijst (pagina 196), die voor zes waarnemingsdagen (echt wel een minimum voor dit gebied) ronduit indrukwekkend is. Achteraf gezien heeft Roemenië zeker zijn exotische bijklank waargemaakt en allerminst de negatieve connotaties. We hebben een mooi land gezien, met pittoreske dorpjes, schitterende landschappen en vriendelijke mensen.

Donaudelta

Niet ver van Tulcea, de grote havenstad op ongeveer 80 km van de Zwarte Zee splitst de Donau zich in drie grote armen: het Chiliakanaal, het Sulinakanaal en het Sfintu Gheorghekanaal met respectieve lengtes van 121 km, 63 km en 110 km. De dijken langs deze kanalen, vaak bijeengehouden door lange bomenrijen, vormen vrijwel de enige aaneengesloten vaste grond van het gebied. Het is dan ook langs deze kanalen dat je de zeldzame wegen en dorpjes terugvindt.

De rest van de delta is enkel met een boot te bezoeken,

want tussen de drie Donau-armen ligt een 3 000 km² grote driehoek met ontoegankelijke moerassen, meren, rietbedden en kanaaltjes. Je kan je echt geen indruk vormen van de grootsheid en schoonheid van de omgeving als je niet een paar dagen tussen de drijvende rietvelden of “plaur” hebt rondgedobberd, terwijl links en rechts reigers, ibissen, ijsvogels en scharrelaars de bezoekers komen monsteren.

Slechts hier en daar komt het gebied boven het zeeniveau uit. Deze eilanden, “grinduls” genaamd, bestaan veelal uit lemige steppen en glooiende duinbossen – vooral loofbomen met eik (*Quercus sp.*), wilg (*Salix sp.*) en populier (*Populus sp.*) – met vochtige valleitjes. Het zijn vooral deze grinduls die op herpetologisch vlak interessant zijn. Zo vonden we op de steppen van Letea de Stepphagedis (*Eremias arguta*) en de Spitsnuitadder (*Vipera ursinii*), en in de kleine poeltjes allerlei amfibieën, waaronder de schitterende Donaukamsalamander (*Triturus dobrogicus*).

Het hele deltagebied is sinds 1991 beschermd als een biosfeerreservaat (opgenomen in de UNESCO-lijst) met een totale oppervlakte van 591 000 ha. Bepaalde delen van de delta waren reeds langer beschermd als natuurreservaat, zoals de grindul Carorman (2 250

boven: Taurische hagedis (*Podarcis taurica*)
voorgaande pagina's: Zandadder (*Vipera ammodytes montandoni*)

ha) en de grindul Letea (2 825 ha). Tot de 5 910 km² van het biosfeerreservaat behoren ook de hieronder besproken lagunes ten zuiden van de eigenlijke delta.

Spitssnuitadder (*Vipera ursinii*)

Op checklijsten en verspreidingskaarten vind je telkens weer de vermelding van de Spitssnuitadder (*Vipera ursinii*) in het deltagebied terug, zonder verdere aanduiding van eventuele ondersoort. Volgens Zsolt Török, de herpetoloog verbonden aan het Instituut voor de bescherming van de Donaudelta die ons tijdens onze reis begeleidde, was dit eenvoudigweg te wijten aan het feit dat er tot op heden geen fondsen gevonden waren voor een taxonomisch onderzoek naar deze soort in het gebied. Nochtans geven sommige auteurs (o.m. GRUBER 1992) hier *Vipera ursinii renardi* aan. Analogie met de verspreiding van de Steppehagedis (*Eremias arguta*) zou dit bevestigen. NILSON & ANDRÉN (2001) echter rekenen de hier voorkomende Spitssnuitadders tot *Vipera u. moldavica*.

Dobrogea

De Dobrogea is historisch-geografisch het gebied dat ligt tussen de Donau en de Zwarte Zee, en strekt zich uit over de Roemeense districten Tulcea en Constantia en een stukje van Bulgarije, met Kaap Kaliakra min of meer als zuidgrens. Afgezien van het verdrinken land van de eigenlijke Donaudelta in het noorden en enkele lagunes ten zuiden ervan (hieronder besproken) is het hoofdzakelijk een landbouwgebied met enorme graanvelden, maar af en toe wordt de monotonie onderbroken door steppen, bossen of een heuvelrug. De combinatie van deze biotoopelementen maken de streek onder meer bijzonder interessant voor allerlei roofvogels. We bezochten hier een aantal typische sites.

Dealul Mare Deze kale heuvel in het voor het overige vrij vlakke landbouwgebied tussen Tulcea en Babadag was onze eerste kennismaking met het steppegebied van de Dobrogea. Hij ligt niet ver van de weg N22/E87. Ter hoogte van een soort pompinstallatie loopt een onverharde weg door landbouwgebied naar de heuvel. Daar waar het terrein te rotsig wordt,

Johannisskink (*Ablepharus kitaibelii*)

maken de akkers plaats voor een droge steppevegetatie, met zijn typische bewoners zoals Siesel (*Citellus citellus*), Griel (*Burhinus oedincnemus*), Groene Pad (*Bufo viridis*) en Taurische hagedis (*Podarcis taurica*). Niet echt een groot gebied, maar altijd een korte stop waard.

Moerasgebied bij grens Oekraïne tussen Tulcea en Macin Niet enkel in de eigenlijke deltagebied (oostelijk van Tulcea) liggen interessante moerasgebieden. Eigenlijk wordt de gehele benedenloop van de Donau geflankeerd door overstromingsgebieden die een brede strook moerassen en meren langs de eigenlijke stroom vormen. Een voorbeeld van zo'n overstromingsgebied vonden we tussen Tulcea en Braila, ten noorden van de weg N22. Langs deze weg kan je af en toe vanaf de dijk het lager gelegen moerasgebied overzien, en wie last heeft van het soms drukke verkeer, kan in Somova ook een zijweg noordwestwaarts nemen naar Parches. Het moerasgebied hier is o.m. een bekende broedplaats van de Casarca (*Tadorna ferruginea*).

Muntii Macin De hoogste heuvelrug van Dobrogea loopt tussen Macin en Horia en is beschermd als een natuurreservaat van 11 321 ha. Het is een zeer interessant gebied, en waarschijnlijk de beste illustratie van het typische Dobrogealandschap in het district Tulcea. Ten westen van de heuvels ligt een uitgestrekte steppevlakte waar we onder meer doortrekkende Isabeltapuiten (*Oenanthe isabellina*) zagen. De heuvelflanken zijn begroeid met maquis en eikenbossen (*Quercus sp.*), hier en daar ontspringt een bronnetje zodat de biotoop er vochtiger wordt. Vanuit de bossen klimmen steile kliffen omhoog, waardoor een aantal roofvogelsoorten tot broeden kunnen komen. Zo zouden de laatste koppels van de Sakervalk (*Falco cherrug*) van Oost-Roemenië hier een toevluchtsoord vinden. We maakten een eerste stop in het noorden van de heuvels, nabij de heuvel Pricopanului. Hier troffen we onder meer een populatie Reuzesmaragdhagedissen (*Lacerta trilineata*) aan. Een tweede, uitgebreider bezoek vertrok vanuit Greci. Hier loopt namelijk een onverharde weg zuidoostwaarts tussen de heuvelflanken en de steppevlakte. Bij een wandeling ter hoogte van de Teicaheuvel hadden sommigen het geluk een koppel

Sakervalken en een Balkansperwer (*Accipiter brevipes*) op hun lijstje te kunnen noteren, anderen vonden onder meer een Zandadder (*Vipera ammodytes*).

Babadagwoud Dit woud strekt zich uit over het glooiende gebied ten zuiden van Babadag. Het is een loofwoud, hoofdzakelijk eiken (*Quercus sp.*) en lindes (*Tilia sp.*), met her en der open plekken. Het gebied is makkelijk bereikbaar en wordt doorkruist door tal van wandelpaden. De weg N22/E87, met verschillende parkeergelegenheden erlangs, snijdt het woud van noord naar zuid middendoor. Er loopt tevens een spoorlijn (Tulcea-Constantia) doorheen met een station waar Roemeense dagjesmensen op zon- of feestdagen blijkbaar dankbaar gebruik van maken voor een picknickuitstap. Rond het woud liggen uitgestrekte steppe- en landbouwgebieden. Bij onze twee bezoeken hier vonden we de typische bewoners van de halfopen bosbiotoop, met onder meer Johanniskink (*Ablepharus kitaibelii*) en Zandadder (*Vipera ammodytes*) als vertegenwoordigers van de herpetofauna.

Zuidelijke lagunes

Ten zuiden van het deltagebied liggen een aantal ondiepe meren en lagunes die ook tot het biosfeerreservaat van de Donaudelta behoren: vier grote – Razim (415 km²), Golovita (85 km²), Zmeica (60 km²) en Sinoie (115 km²) – en een paar kleinere, zoals het Istriameer en het Nuntasimeer. Daar waar in het eigenlijke deltagebied de (zoetwater-)rietvelden de hoofdmoot van de vegetatie uitmaken, ligt hier het accent op de invloed van het zoute water. Deze invloed wordt duidelijker naarmate je verder naar het oosten, en dus naar de verbinding met de Zwarte Zee gaat.

Istriameer/Nuntasimeer In deze kleinere en meer westelijk gelegen meren is de invloed van het zoute water minder duidelijk dan in de oostelijke grote lagunes. Zo vind je hier nog brede rietkragen, maar toch ook al vochtige steppen met zoutminnende planten. Het gebied is erg goed bereikbaar, want er loopt een verharde weg tussen beide meren door tot aan de kust van het Sinoiemeer. Langs deze weg kan je overal stoppen om de her en der rondvliegende vorkstaartplevieren, sterns en pelikanen te bekijken,

Roodbuikvuurpad (*Bombina bombina*)

Boven: Moorse landschildpad (*Testudo graeca ibera*)

Onder: Ringslang (*Natrix natrix natrix*)

Boven: Esculaapslang (*Elaphe longissima*)
Vorige pagina's: Europese Pijlslang (*Coluber caspius*)

in de rietvelden zitten allerlei soorten rietzangers en vanuit de poeltjes klinkt het geroep van honderden Roodbuikvuurpadjes (*Bombina bombina*). Ook de Syrische Knoflookpad (*Pelobates syriacus*) komt hier voor. De weg leidt uiteindelijk naar de historische site van Cetatea Histria. Dit was een Griekse kolonie aan de kust van de Zwarte Zee (tegenwoordig aan de kust van het Sinoiemeer) die gesticht werd in de zevende eeuw voor Christus en tot de zevende eeuw na Christus heeft bestaan. Binnen de omheining met de archeologische opgravingen krioelde het van de Dobbelsteenslangen (*Natrix tessellata*), jammer genoeg vonden we ook veel gedode exemplaren. Het was fascinerend om de slangen uit het zoute water van het Sinoiemeer te zien terugkomen van de visvangst. Voor het landen scanden ze zorgvuldig de omgeving, hierbij kop en nek als een periscoop boven water stekend. De kust van het Sinoiemeer is ook interessant voor voorbijtrekkende zangvogels en we vonden bovendien een Moorse Landschildpad (*Testudo graeca*).

Grindul Chituc Dit schiereiland tussen de Zwarte Zee en het Sinoiemeer is sedert 1990 erkend als natuurreservaat met een oppervlakte van 2 300 ha. De grindul geniet een zekere faam op herpetologisch vlak, omdat het de meest zuidwestelijke vindplaats is van de Steppehagedis (*Eremias arguta*). Het is een kale duinenstrook, begroeid met een soort helmgras, afgewisseld met schorregebieden. Vanuit Vadu loopt een smalle weg, op het einde onverhard, naar de rand van de grindul, die je dan van hieruit te voet kan verkennen. Het loont bovendien de moeite om onderweg de moerassen en schorren langs de weg wat nader te bekijken. De Witstaartkievit (*Vanellus leucurus*) broedt hier sinds 2000 en de Kroeskoppelikaan (*Pelecanus crispus*) is er een regelmatige bezoeker.

Boven: Europese Pijlslang (*Coluber caspius*)

Onder: Boomkikker (*Hyla arborea*)

Systematische lijst van de waargenomen amfibieën en reptielen

1. Donaukamsalamander (*Triturus dobrogicus*) – Danube Crested Newt ♦ Vijf exemplaren, zowel water- als landfase.
2. Kleine Watersalamander (*Triturus vulgaris*) – Common Newt ♦ Circa tien exemplaren
3. Roodbuikvuurpad (*Bombina bombina*) – Fire-bellied Toad ♦ Zeer talrijk in rietmoerassen van de delta.
4. Knoflookpad (*Pelobates fuscus*) – Common Spadefoot Toad ♦ Eén doodvondst (verkeer).
5. Syrische Knoflookpad (*Pelobates syriacus*) – Eastern Spadefoot ♦ Eén doodvondst (verkeer).
6. Groene Pad (*Bufo viridis*) – Green Toad ♦ Zes exemplaren.
7. Boomkikker (*Hyla arborea*) – Common Tree Frog ♦ Zeer talrijk in deltagebied, vooral 's avonds enorme kwaakkoren.
8. Grote groene kikker (*Rana ridibunda*) – Marsh Frog ♦ Zeer talrijk in deltagebied, vooral 's avonds enorme kwaakkoren (samen met Boomkikker).
9. Kleine Groene Kikker (*Rana lessonae*) – Pool Frog ♦ Twee exemplaren gehoord in de delta.
10. Europese Moerasschildpad (*Emys orbicularis*) – European Pond Terrapin ♦ Drie exemplaren.
11. Moorse landschildpad (*Testudo graeca*) – Spur-thighed Tortoise ♦ Vier exemplaren.
12. Smaragdhagedis (*Lacerta viridis*) – Green Lizard ♦ Vrij algemeen in Dobrogea, dagelijks waarnemingen 29/4 t.e.m. 1/5.
13. Reuzensmaragdhagedis (*Lacerta trilineata*) – Balkan Green Lizard ♦ Twee adult en circa tien juvenielen.
14. Zandhagedis (*Lacerta agilis*) – Sand Lizard ♦ Drie mannen, één vrouw, vijf juvenielen.
15. Taurische Hagedis (*Podarcis taurica*) – Balkan Wall Lizard ♦ Vrij algemeen in de steppegebieden.
16. Steppehagedis (*Eremias arguta*) – Steppesrunner ♦ Vijf exemplaren
17. Johannisskink (*Ablepharus kitaibelii*) – Snake-eyed Skink ♦ Drie exemplaren.
18. Ringslang (*Natrix natrix*) – Grass Snake ♦ Vrij algemeen.
19. Dobbelsesteenslang (*Natrix tessellata*) – Dice Snake ♦ Vrij algemeen.
20. Europese Pijlslang (*Coluber caspius*) – Large Whip Snake ♦ Twee adult, twee juveniel.
21. Gladde Slang (*Coronella austriaca*) – Smooth Snake ♦ Eén adult, één juveniel.
22. Esculaapslang (*Elaphe longissima*) – Aesculapian Snake ♦ Eén adult.
23. Spitsnuitadder (*Vipera ursinii*) – Orsini's Viper ♦ Twee exemplaren.
24. Zandadder (*Vipera ammodytes*) – Nose-horned Viper ♦ Zes exemplaren.

SUMMARY

Amphibians and reptiles in the Danube Delta (Romania), April 29 – May 4 2003.

The autor describes an ecological journey to the Danube Delta in Romania. Three areas in this region were visited, the Danube Delta, Dobrogea (Dealul Mare, Muntii Macin, Babadag forest) and the southern lagunes (Lake Istria/Lake Nuntasi, Grindul Chituc). Part of the region was explored by bus and part by boat. The group was accompanied by a herpetologist of the Institute for the Study and Protection of the Danube Delta and by the Conservation Officer of the Royal Society for the protection of Birds. In all 24 species of reptiles and amphibians were spotted in this rather short period.

Lacerta trilineata dobrogica

LITERATUUR

- Arnold, E.N., J.A. Burton & D.W. Oviden, 1978. Elseviers reptielen- en amfibieëngids. Elsevier, Amsterdam/Brussel. ISBN 90-10-01935-7.
- Beaman, M. & S. Madge, 1998. The Handbook of Bird Identification for Europe and the Western Palearctic, Christopher Helm (Publishers) Ltd, a subsidiary of A&C Black (Publishers) Ltd, London. ISBN 0-7136-3960-1.
- Gasc, J.-P. (Ed.) 1997. Atlas of Amphibians and Reptiles in Europe. Societas Europaea Herpetologica, Muséum National d'Histoire Naturelle, Paris. ISBN 2-86515-103-4.
- Gruber, U., 1992. Guide des Serpents d'Europe, d'Afrique et du Moyen-Orient. Delachaux et Niestlé SA, David Perret, editeur, Neuchâtel (Switzerland)-Paris. ISBN 2-603-00837-4.
- Nilson, G. & C. Andrén, 2001. The meadow and steppe vipers of Europe and Asia - the Vipera (Acridophaga) ursinii complex. Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hungaricae 47 (2-3): 87-267.
- Nöllert, A. & C. Nöllert, 1992. Die Amphibien Europas. Franckh-Kosmos Verlags, Stuttgart. ISBN 3-440-06340-2.
- Speybroeck, J., T. Adriaens & V. Vandomme, 1999. Determinatietabel voor de Europese Amfibieën en Reptielen. Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming (JNM), Gent.

KAARTEN

- ANWB Wegenkaarten, Roemenië/Bulgarije/Joegoslavië/Macedonië/Moldavië 1/800 000 (2001/2002). ANWB/GeoGraphic Publishers. ISBN 90-18-01495-8
- Judetul Tulcea (1999). Harta Fizico-Geografica si Turistica 1/200 000, Consiliul Judetean Tulcea.